

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2022.1893>
УДК 81`25

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕДАЧІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ К. ЛЕБРОНА “MAKING OF BLACK LIVES MATTER” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Меркулова С. І.

Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6838-7836>
s.merkulova@kubg.edu.ua

Роговий В. О.

Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1778-7404>
vorohovyi.if21@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Стаття присвячена сучасним проблемам перекладу наукових досліджень на соціально-політичну тематику із застосуванням перекладацьких стратегій. Професійність перекладача підтверджується вмінням планувати перекладацький процес або його результат за допомогою застосування різних стратегій перекладу. Процес перекладу будь-якого джерела розпочинається з комплексного доперекладацького аналізу тексту, визначається стиль автора, функції тексту й цільова аудиторія, що стають підґрунтям для подальшого прийняття рішення щодо визначення основної стратегії або стратегій перекладу, що в свою чергу дозволяє їм обитрати тактики і прийоми перекладу за сегментами обраного тексту джерела. Матеріалом даного дослідження стала книга Кристофера Дж. Леброна «The making of Black Lives Matter», визнана науковим дослідженням афроамериканського соціально-політичного руху Black Lives Matter, який набув популярності у 2020 році після загибелі афроамериканця Джорджа Флойда під час його затримання поліцією. Проводиться аналіз дослідження Кристофера Дж. Леброна присвяченого історичному підґрунтю зародження руху BLM та його соціально-політичного розвитку. Книгу охарактеризовано як унікальне дослідження з особливим стилем автора та інтертекстуальністю, яка визначається у застосуванні дослідником прямої мови, що додає дослідженню достовірності і обґрунтованості. Визначено інтертекстуальність джерела, досліджено теоретичні засади інтертекстуальності, проведено комплексний допередперекладацький аналіз. У ході перекладацького процесу визначено додаткову

стратегію за особливостями сегментів тексту джерела, що перебували в процесі перекладу. Методологією дослідження стали стильовий аналіз джерела, порівняльний і трансформаційний аналіз подібностей і розбіжностей тексту оригіналу та його перекладу, охарактеризовано стратегії, які було застосовано при перекладі соціально-політичного тексту з метою досягнення адекватного політкоректного перекладу. Підсумком проведеного науково-експериментального дослідження стало розуміння правильно визначених стратегій які дозволили максимально зберегти автентичність джерела в перекладі українською мовою.

Ключові слова: стратегії перекладу, інтертекстуальність, текст джерела, комплексний доперекладацький аналіз, автентичність, процес перекладу

Svitlana Merkulova, Viktor Rohovyi. Strategies of rendering intertextuality of scientific research “The Making of Black Lives Matter” by Christopher J. Lebron

*The article is devoted to modern problems of translation scientific research on socio-political topics with the use of translation strategies. Translator's proficiency is confirmed by the ability to plan the translation process or its result using different translation strategies. The process of translation of any source text starts with a comprehensive pre-translational analysis of the source text, determining the author's style, functions of the text and target audience, which become the basis for further decision-making on the definition of the main strategy or multiple translation strategies, which allow them to choose tactics and techniques in the process of translation selected text by its segments. The material of this study was the book *The Making of Black Lives Matter* by Christopher J. Lebron, recognized as a scientific study of the Black Lives Matter African-American social and political movement, which gained popularity in 2020 after the death of African-American George Floyd during his detention by the police. The study by Christopher J. Lebron dedicated to the historical foundation of BLM movement and its socio-political development. The book is characterized as a unique study with a special author's style featured by intertextuality, realized in the use of direct speeches giving the authenticity and credibility to the research. Intertextuality of the source text was determined, theoretical principles of intertextuality were investigated, a comprehensive pre-translational analysis was carried out. In the course of translation process an additional strategy was determined according to the features of the source text segments that were in the process of translation. The methodology of the study included a style analysis of the source, a comparative and transformational analysis of the similarities and discrepancies between the SL text and its TL translation, strategies in translation of socio-political text in order to achieve an adequate politically correct translation were outlined. The result of scientific-experimental research was based on understanding of correctly defined strategies that allowed to preserve the authenticity of the source text as much as possible while translating it into Ukrainian.*

Key words: *strategies of translation, intertextuality, source text, a comprehensive pre-translational analysis, authenticity, process of translation*

Вступ. У сучасній перекладацькій діяльності стратегії є плануванням результату для досягнення високого рівня адекватності перекладу, вирішення певних проблем перекладу, пов'язаних із стилем тексту джерела, передачею інформації від однієї культури до іншої мовою перекладу (Baker, Chesterman, Lörscher). Визначення стратегії або декількох стратегій перекладу

передбачає проведення попереднього аналізу тексту для ознайомлення зі стилем автора, жанровими особливостями та лексико-семантичною специфікою тексту, визначення функцій тексту джерела, розуміння цільової аудиторії, яка має отримати інформацію, що легко сприймається її рідною мовою. Стратегії є доцільним планом дій для досягнення певної мети оптимальним шляхом (Baker, Saldana, 2020, с.282). У теорії перекладу спостерігаються два різних напрямки визначення сутності стратегій. Перший, у контексті когнітивного підходу до перекладацького процесу, визначає стратегію як процедуру або процес, натомість, другий, лінгвістичний, пов'язує стратегію з результатами перекладу (Molina and Hurtado Albir, 2002, с.507). Попри певні протиріччя у визначенні стратегій і невизначеність застосування цієї концепції в емпіричних дослідженнях, стратегічний компонент перекладацького процесу визнано однією з основних ознак перекладацької компетентності (РАСТЕ Group). Визнано, що професійні перекладачі окреслюють стратегії перекладу в процесі аналізу тексту джерела для досягнення перекладацьких цілей (Molina, Hurtado Albir, Baker, Chesterman), серед яких слід відзначити адекватність та еквівалентність перекладу, чітку і зрозумілу передачу інформації цільовій аудиторії її рідною мовою.

Окреслення стратегій набуває особливого значення в процесі перекладу текстів соціального і політичного дискурсу, які дуже швидко поширюються в сучасному мультикультурному медіа просторі у вигляді політичних соціальних новин, репортажів з місць політичних подій, інтерв'ю з видатними політиками, і мають швидке відображення в українських медіа завдяки їх перекладу українською мовою. Натомість, друковані джерела інформації, що містять глибокий аналіз актуальних політичних подій, обґрунтування причин і наслідків, дуже часто залишаються поза увагою. Актуальним прикладом став протест проти расового насилля під гаслом руху «Black Lives Matter», що набув глобальної популярності у 2020 році після загибелі афроамериканця Джорджа Флойда під час його затримання поліцією. Подію було висвітлено в медіа, однак, про появу цілої низки історій, наукових досліджень, що розкривають справжні причини протесту й аналізують різні аспекти руху, BLM українській аудиторії було не відомо. Отже, для перекладу і проведення дослідження було обрано книгу Крістофера Дж. Леброна «The Making of Black Lives Matter», в якій він пояснює сутність руху BLM, наводить приклади, підтверджені реальними

подіями і персоналіями, автентичність яких підтверджується організацією тексту на засадах інтертекстуальності.

Метою цієї статті є визначення інтертекстуальності дослідження Крістофера Дж. Леброна «The Making of Black Lives Matter» та обґрунтування стратегій перекладу, застосованих для збереження авторського стилю в перекладі українською мовою з урахуванням соціокультурних розбіжностей читацької аудиторії.

Матеріалом для дослідження слугували текст оригіналу «The Making of Black Lives Matter» Крістофера Дж. Леброна англійською мовою та власний переклад українською мовою.

Для досягнення мети використано *стильовий аналіз*, в якому особливу увагу приділено інтертекстуальності тексту оригіналу; *порівняльний і трансформаційний аналіз* подібностей і розбіжностей тексту оригіналу та його перекладу, охарактеризовано стратегії, які було застосовано при перекладі політичного тексту з метою досягнення адекватного політкоректного перекладу.

Результати дослідження і обговорення.

Книга «The Making of Black Lives Matter» Крістофера Дж. Леброна, обрана для перекладу, глибоко досліджує витoki руху BLM і поєднує їх з давньою традицією боротьби афроамериканців за свободу і рівні права. Проблематика книги полягає в ідентифікації, описі та детальному аналізі важких проблем, притаманних сучасному американському суспільству, що не втратили своєї актуальності й сьогодні, а саме: расизм, злочини на ґрунті ненависті, правоохоронна система, що дискримінує афроамериканців, поліцейське насилля, расове профілювання та упереджене мислення.

Книгу Крістофера Дж. Леброна «The Making of Black Lives Matter» визнано науковою історією соціально-політичного руху BLM, що дало підстави провести комплексний доперекладацький аналіз, ґрунтуючись на ознаках наукового стилю, за яким, маючи чітку структуру, виклад дослідження супроводжується відповідними прикладами; наявне використання цитат, бібліографічних посилань, належне використання термінології і спеціалізованої наукової лексики. Таким чином, автор відстежує інтелектуальні засади сучасного руху BLM, пояснює емоції, вимоги, занепокоєння та переконання активістів і прихильників руху широкій громадськості. Враховуючи наявність комунікації з цільовою аудиторією, за Патрісією Канінг, окреслено функційні особливості

авторського стилю через різноманітні метафункції передачі ідеї потенційній цільовій аудиторії (Patricia Canning, 2014, p. 45–67). А саме, виокремлено основні функції тексту «The Making of Black Lives Matter»: інформативна, аналітична і переконлива. Інформативна функція полягає в ознайомленні читача із соціально-політичним рухом Black Lives Matter, суттю його діяльності та ідеями його створення. Аналітична функція тексту пов'язана із аналізом подій, політичної ситуації та соціально-культурного середовища, в якому було започатковано рух Black Lives Matter. Переконлива функція тексту знаходить відображення у цитуванні визначних афроамериканських особистостей минулого, що додає комунікації автора з читачем обґрунтованості й об'єктивності. І саме використання прямої мови стало композицією унікальних текстових елементів, притаманних стилю Кристофера Дж. Леброна, відомою в сучасній лінгвістичній науці як явище інтертекстуальності.

Першою визначила концепцію інтертекстуальності на глобальному рівні філологія Юлія Крістева, визначаючи інтертекстуальність як поглинання або трансформацію одного тексту іншим або транспозицію однієї знакової системи в іншу (Kristeva, 1984, p. 59–60). Пізніше концепцію було змінено на менш ієрархічну, однак найбільшій популярності набула концепція, пов'язана із перекладацькою діяльністю і роллю перекладача як посередника у розумінні інформації між культурами. Крістіна Шафнер досліджувала інтертекстуальність в фокусі прийняття перекладацьких рішень щодо подолання труднощів перекладу безпосередньо при передачі тексту від однієї культури іншій шляхом визначення специфічних стратегій безпосередньо в процесі перекладу. Ключову роль в цьому процесі відігравав вплив певної інформації на цільову аудиторію (Schaffner, 2012, p. 347).

Лоуренс Венуті визначав, що кожен текст має інтертекстуальність у відношенні до іншого. Інтертекстуальність – це існування лінгвістичних, літературних або культурних традицій, які мають бути упізнаваними при передачі добре організованих цитат, алюзій, пародій у контексті інших культур. Однак, часто при перекладі тексти втрачають свою цілісність і інтертекстуальність, отже, в кожному індивідуальному випадку перекладачем приймається рішення, яке максимально збереже особливості тексту джерела в передачі іншій культурі (Venuti, 2009).

Отже, пряма мова, тісно пов'язана з поняттям «інтертекстуальність». К. Вейлс визначає інтертекстуальність як явище, яке відбувається тоді, коли

складові того чи іншого дискурсу переносяться в новий контекст за допомогою цитування (Wales, 2014, p. 236). Відповідно до цього визначення, пряму мову розуміємо як інтертекстуальну стратегію, яка вибудовується між текстом джерела і текстом перекладу на лексичному, граматичному та стилістичному рівнях (Bonabi, Jafarigohar, 2012). П. Ньюмарк наголошував, що будь які репрезентації прямої мови необхідно відтворювати, суворо дотримуючись авторського стилю, в той час як усі «корекційні» коментарі, що стосуються змісту або моральної складової, зокрема політичної коректності, можна додавати лише поза межами перекладеного тексту (Newmark, 1998, p. 87).

Головна функція книги полягає у аналізі історичних, політичних та соціальних факторів з досліджуваної тематики та у формулюванні тез, аргументів і висновків на їх основі. Крістофер Дж. Леброн постійно використовує пряму мову, цитуючи інтелектуалів, активістів і вчених, чії праці та здобуття є релевантними до його дослідження, з метою обґрунтування своїх тверджень, підвищення рівня об'єктивності своєї роботи, та, що найважливіше, переконання своєї аудиторії (Turner, 2006, p. 10). З цієї причини, збереження автентичності, але й водночас формування доступного перекладу всіх репрезентацій прямої мови тексту джерела у тексті українською мовою становлять надважливе завдання для перекладача.

Враховуючи особливості стилю Крістофера Дж. Леброна і специфіку соціально-політичної тематики тексту джерела, необхідно визначити основну стратегію перекладу книги «The Making of Black Lives Matter» українською мовою. В Енциклопедії досліджень перекладу йдеться про науковий експеримент вчених Асаді and Сегіно, пов'язаний із визначенням стратегій перекладу, до якого було залучено дев'ять експертів. Висновком стало, що кожен експерт визначив власну стратегію перекладу спираючись на аналіз тексту джерела, його лексичні, синтаксичні і стилістичні особливості (Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2020, p.542).

На важливості збереження культурних і стилістичних особливостей першоджерела наголошував Пітер Ньюмарк. Він висував стилістичні та культурні вимоги, які перекладач мусить виконувати при відтворенні тексту оригіналу мовою перекладу. За Ньюмарком, семантика тексту оригіналу має бути відтворена засобами мови перекладу так точно і виразно, наскільки це можливо; стиль тексту обов'язково має бути збережений. А

відтворення стилістичних ефектів мови оригіналу визначав правилом «рамки естетичності» (Newmark, 1998, p. 147).

Таким чином, у процесі аналізу тексту джерела визначено, що політична тематика тексту обумовлює наявність безеквівалентної лексики, відзначено особливу побудову тексту обґрунтування автором ідеї створення руху BLM із цитуванням визначних особистостей минулого. Отже, враховуючи вщезазначене, основною було визначено стратегію культурно-стилістичного перекладу, за якою важливо було зберегти автентичний стиль автора, соціально-політичну та історичну термінологію й образність тексту джерела.

Щоб переконатися, що за обраною стратегією були виконані всі стилістичні та культурні вимоги до перекладу, було проведено відповідний аналіз із зіставленням тексту джерела (англійською мовою), та власного перекладу українською мовою. У межах цього аналізу розглянуто лексичні, граматичні аспекти та стилістичні засоби, надано приклади кожного з них із поясненнями всіх рішень, прийнятих під час відтворення тексту українською мовою.

Головними прийомами при перекладі прямої мови були дослівний переклад, диференціація значень та морфологічні заміни, які дозволили узгодити речення тексту джерела з граматичними нормами української мови.

Варто додати, що пряма мова в тексті дослідження «The Making of Black Lives Matter» представлена дискриптивними коментарями Кристофера Дж. Леброна щодо особистості, яку автор цитує. В інших випадках, у пояснювальній передмові від дослідника розкривається сутність понять, і, навіть зміст цитати, яка після цього подається прямою мовою. В цьому випадку, чітко прослідковується інтертекстуальність дослідження, очевидна різниця стилю автора дослідження й автора цитати, отже, застосовуючи культурно-стилістичну стратегію перекладу зберігаємо особливості основного тексту і прямої мови, яка відтворює історично-культурну реалію афроамериканців.

Specifically, Locke thinks that blacks' inner self-definition offers a moment for creativity guided by the looseness but gravity of shared opinions and attitudes, rather than by the cohesiveness but formality of political agendas. He continued, "the Negro today wishes to be known for what he is, even in his faults and shortcomings, and scorns a craven and precarious survival of seeming to be what he is not." (Lebron, 2017, p. 48)

Зокрема, Локк вказує на порожнечу у внутрішній самоідентифікації чорношкірих людей, яка заповнюється не згуртованістю, а тягарем сприйманих суджень і поглядів в купі з формальною політичною риторикою: «Сьогодні Негр хоче, щоб його сприймали тим, ким він є, з його вадами та недоліками, зневажаючи боязке та жалюгідне виживання, яке змушує його прикидатись тим, ким він не є насправді.»

Під час перекладу цієї репрезентації прямої мови, яка належить афроамериканському філософу Алану Локку, застосовано дослівний переклад для забезпечення її найточнішого відтворення. Тим не менш, для того, щоб текст перекладу відповідав граматичним нормам української мови, додано синтаксичну заміну, відтворивши дієслово часу на першому місці в перекладі, в джерелі воно на другому місці відповідно. Додано емоційний посилювач “насправді” для збереження емоційного забарвлення прямої мови в українському тексті.

Особливим прикладом інтертекстуальності дослідження соціально-політичного руху BLM є репрезентація прямої мови афроамериканської письменниці та антрополога Зорі Ніл Герстон. Як видно з короткого дискриптору, джерелом прямої мови слугувало листування, тобто, письмовий текст. Однак, стиль листа письменниці кардинально відрізняється від основного стилю автора дослідження, й іншої прямої мови. Очевидно, що основна стратегія культурно-стилістичного перекладу, визначена в процесі комплексного доперекладацького аналізу, є актуальною в збереженні надзвичайного комунікативного стилю афроамериканської письменниці та автентичної інтертекстуальності дослідження BLM. Та, враховуючи певні нюанси даного сегменту тексту, додатково обрано стратегію локалізації, за якою прийнято рішення про адаптацію слова “*naiveté*” романського походження, яке в перекладі українською мовою відтворено як *незрілість*. Так само і звернення у листі, “*Dear Pal*” локалізовано за принципом генералізації імені на розповсюджене в українській культурі звернення «друзе». Ключові соціальні терміни “*Negro*” та “*bamanigger*” залишаються без змін як соціальні маркери реалій афроамериканців.

In a letter to Langston Hughes, dated April 12, 1928, Hurston queried the person she sometimes addressed as “Dear Pal” with the following proposition: “Did I tell you before I left about the new real Negro art theatre I plan? Well, I shall, or rather we shall act out the folk tales, however short, with the abrupt

angularity and naiveté of the primitive 'bama nigger. Just that with naïve settings. What do you think?" (Lebron, 2017, с. 58)

У листі до Ленгстона Г'юза від 12-го квітня 1928-го року, Герстон робить людині, до якої вона часом зверталася як «Дорогий Друже», наступну пропозицію: «Чи я розповідала тобі перед від'їздом про новий театр мистецтв справжнього Негра, що планую заснувати? Я ставитиму, або краще — ми ставитимемо на сцені невеликі вистави за мотивами народних оповідань, але зі згладженими гострими кутами та незрілістю 'бама ніггерів. Такі собі нехитрі сюжети. Що скажеш?»

У перекладі цього сегменту тексту було застосовано додавання дієслова «заснувати» для завершеності і визначеності дії, притаманне українській мові. Синтаксичною перестановкою в перекладі слова «невеличкі» довершено логіку українського речення. Опущення слова “primitive” в перекладі визначено основною стратегією створення політеоректного тексту українською мовою, натомість опущення слова “you” в українському перекладі дозволило зберегти невимушеність комунікаційного стилю афроамериканської письменниці.

При перекладі прямої мови медійної персони збережено лаконічність і літературний стиль джерела. Додатково було використано диференціацію значень “exactly” із додаванням емоційно забарвленого “безсумнівно” замість нейтрального - “точно”; і у випадку “say” відтворено “переконаний” українською мовою замість нейтрального “кажу”. Це дозволило вітворити точний характер промови медійної особи.

For example, liberal-turned-conservative Geraldo Rivera said the following on Fox News on June 30 in the aftermath of Lamar's BET performance: «This is why I say that hip-hop has done more damage to African-Americans than racism in recent years. This is exactly the wrong message.» (Lebron, 2017, p. 50)

Відтак, консервативний ліберал Джеральдо Рівера у своєму виступі на каналі «Фокс-Ньюз» 30-го червня так прокоментував виступ Ламара: «Ось чому я переконаний, що хіп-хоп завдав більшої шкоди афроамериканцям, аніж расизм за всі минулі роки. Це безсумнівно неправильний меседж.»

Висновки. Унікальна авторська стилістика акцентує ключові поняття, пов'язані із сучасним соціально-політичним рухом BLM. У тексті джерела окреслено коло історичної, соціальної і політичної термінології, досліджено кожен випадок окремо та застосовано відповідні виявлено багато випадків застосування автором прямої мови як ознаки інафроамериканські реалії.

Проаналізовано інтертекстуальність джерела, представлену прямою мовою відомих особистостей та примітками автора, які визначено як основні граматичні аспекти, що потребують особливого підходу до передачі їх українською мовою. Таким чином, за основною стратегією перекладу використовувались тільки ті трансформації, які при перекладі максимально зберігали оригінальний стиль книги «The Making of Black Lives Matter».

ДЖЕРЕЛА / REFERENCES

1. *Black America* (2011). State-by-State Historical Encyclopedia (2 vol. Set). (Hornsby Alton Jr. Ed.). Greenwood Pub Group Inc.
2. Bonabi, M., Jafarigohar, M. (2012). Literary Texts and Direct Speech Representation: Explorations in the Discoursal Values of Direct Quotation as a Textual Strategy. *Theory and Practice in Language Studies*. ACADEMY PUBLISHER, Vol. 2 (12), 2611–2618.
3. Canning, P. (2014). *Functionalist stylistics*. *The Routledge Handbook of Stylistics*. (Michael Burke Ed.). New York: Routledge, 45-68.
4. Chesterman, A. (2005). Problems with Strategies. In K. Karoly and A. Foris (Eds.), *New Trends in Translation Studies. In honour of Kinga Klaudy*, (pp. 17-28). Budapest: Akademiai Kiado
5. Fernández Guerra, A. (2012). Translating culture: problems, strategies and practical realities. Art and Subversion. *A Journal of Literature, Culture and Literary Translation*. Vol. 3 (1) It1. Retrieved September 12, 2022 from <https://www.sic-journal.org/Article/Index/173>
6. Hartley, T. (2009). *Technology and translation*. *The Routledge Companion to Translation Studies*. (J. Munday Ed.). New York: Routledge, 106-128.
7. Boase-Beier, J. (2014). *Stylistic Approaches to Translation*. New York: Routledge.
8. Kristeva, J. (1984). *Revolution in Poetic Language* (translated by M. Waller). New York: ColumbiaUniversity Press.
9. Lebron, C. J. (2017). *The Making of Black Lives Matter. A Brief History of an Idea*. New York: Oxford University Press.
10. Lörscher, W. (2005). The Translation Process: Methods and problems of its investigation. *Meta*. 5(2), 597–608.
11. Molina, L. and A. Hurtado Albir (2002). Translation Techniques Revisited: A dynamic and functionalist approach. *Meta*. 47(40), 498–512.
12. Newmark, P. (1998). *More Paragraphs on Translation*. Bristol: Multilingual Matters Ltd.
13. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2020). (M. Baker and G. Saldanha, Eds.) (3rd ed.) New York: Routledge.
14. Schäffner, C. (2012). Intercultural Intertextuality as a Translation Phenomenon. *Perspectives: Studies in Translatology*. 20(3), 345–364.
15. Turner, B. S. (2006). *Cambridge Dictionary of Sociology*. New York: Cambridge University Press.
16. Venuti, L. (2009). ‘Translation, Intertextuality, Interpretation’, *Romance Studies* 27(3), 157–173.
17. Wales, K. (2014). *A Dictionary of Stylistics*. 3rd ed. New York: Routledge.

Дата надходження статті до редакції: 1.11.2022.

Прийнято до друку: 12.11.2022